

Medeja u Ovidijevim Metamorfozama, VII pjevanje

Harambašić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:766009>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za klasičnu filologiju

Preddiplomski sveučilišni studij latinskog jezika i rimske književnosti (dvopredmetni)

Matea Harambašić

Medeja u Ovidijevim Metamorfozama, VII pjevanje

Završni rad

Zadar, 2016.

Sveučilište u Zadru

Odjel za klasičnu filologiju

Preddiplomski sveučilišni studij latinskog jezika i rimske knjižvnosti (dvopredmetni)

Medeja u Ovidijevim Metamorfozama, VII pjevanje

Završni rad

Student/ica:

Matea Harambašić

Mentor/ica:

dr. sc. Zvonko Liović

Zadar, 2016.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Matea Harambašić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Medeja u Ovidijevim Metamorfozama, VII pjevanje** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 28. rujana 2016.

Sažetak

Predmet je ovog rada lik Medeje iz sedmog pjevanja Ovidijeva djela *Metamorfoze*. Iz Apolonijeva djela *Doživljaji Argonauta* iščitavamo da je Jazon bio vođa Argonauta, skupine junaka koji su ga pratili u Kolhidu po zlatno runo. Razlog putovanja bio je vratiti nasljedno pravo u Jolku koje je Pelije zauzeo svrgnuvši s prijestolja Jzonovog oca, Esona. Medeja, vračarica, pogođena Erosovom strijelom zaljubila se u Jazona i pomogla mu doći do zlatnog runa koje je se nalazilo u zemlji njezinog oca, kralja Eeta. Kad mu je Medeja pomogla, Jazon joj je obećao brak. Nakon nekog vremena Jazon se namjeravao oženiti Glaukom, kćeri kralja Kreonta. Medeja se zbog toga naljutila i osvetila Jazonu ubojstvom svoje djece, Glauke i njezinog oca Kreonta. Medeja je najbolji primjer promjene mlade i zaljubljene djevojke koja čini sve što može da spasi Jazona u ženu koja mrzi i čini sve da mu se osveti.

Summary

Medea in Ovidies *Metamorfoses*, chapter VII

The subject of this final project is the depiction of Medea from the seventh book of the novel corpus *Metamorphosis*, which was written by the Roman poet Ovidius. Following Apollo's *Adventure of the Argonauts*, we find that Jason was the leader of Argonauts, a group of people who went on a journey to find the Golden Fleece. The reason for the journey was so that Jason could get back his law of succesion which was taken away from him by his uncle Pelias. Medea, who was a sorceress, is hit by Eros' arrow and falls madly in love with Jason, thus helping him get the Golden Fleece. Later, Jason is attracted by Creusa, a daughter of the King of Corinth and become engaged to her. Enraged, Medea murders Creusa, her father and her and Jason's children. Medea is the best example of a change of personality, changing from a young and enamoured maiden to who does everything in her power to help the man she loves to a women who hates and does everything to carry out revenge.

Ključne riječi: Jazon, Medeja, Ovidije, ljubav, mržnja, vraćanje, ubojstvo

Key words: Jason, Medea, Ovidius, love, hate, divination, murder

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PRIČA O JAZONU I MEDEJI	2
2.1. Medeja prije susreta s Jazonom	3
2.2. Susret Jazona i Medeje	6
3. VJEŠTICA MEDEJA	9
3.1. Hekata	11
3.2. Medeja i Eson	12
3.3. Medeja i pomlađivanje dadilja	14
3.4. Medeja i Pelija	14
3.5. Medeja i Glauka	15
3.6. Medeja i Tezej	15
4. KOMPOZICIJA	17
5. ZAKLJUČAK	17
6. LITERATURA	18

1. UVOD

Predmet je ovog završnog rada prikaz lika Medeje iz sedmog pjevanja novelističke zbirke *Metamorfoze (Metamorphoseon libri XV)* poznatog rimskog pjesnika Publija Ovidija Nazona (*Publius Ovidius Nazon*). Ovidije je živio od 43. pr. Kr. do 17/18. po. Kr. Bio je iz imućne i ugledne obitelji. Otac ga je htio školovati za činovnika, ali ga politika nikada nije zanimala. Još kao dijete bio je zainteresiran za pjesništvo. Pjesnički duh je zadobivao na putovanjima u Atenu, Malu Aziju i na Siciliju. Kao dvadesetosmogodišnjak napisao je svoju prvu zbirku ljubavnih pjesama *Amores*.

U petnaest pjevanja, 1195 stihova *Metamorfoza* Ovidije je ispričao mitološke događaje od prijelaza kaosa u kozmos do pretvorbe Cezara u zvijezdu. Pjevanja su međusobno povezana pa nema oštih prekida. Na kraju šestog pjevanja Ovidije je jedanput spomenuo Argonaute i njihovu lađu pa u sedmom pjevanju nadovezuje priču o njihovom pohodu.¹

Jazon je bio vođa Argonauta koji su ga pratili na putu u Kolhidu po zlatno runo. Pelija je svrgnuo svoga brata, Jazonova oca, s prijestolja i zavladao u Jolku. Kada je Jazon zatražio očevo žezlo, proročanstvo je bilo da prvo mora vratiti zlatno runo koje je u Kolhidi čuvao zmaj. U Kolhidi je kraljevao Medejin otac, kralj Eet koji nije htio dati runo. Jazon je zatražio pomoć od Medeje i zauzvrat joj obećao brak. Medeja mu je pomogla doći do zlatnog runa te je s njim pobjegla u Jolk napustivši oca i dom. Nakon nekog vremena, Jazon je namjeravao prevariti Medeju s Glaukom, kćeri kralja Kreonta te mu se ona osvetila ubojstvom Glauke, njezina oca i svoje djece. Postavlja se pitanje: je li Medeja mogla reagirati drugačije? Zašto se njena snažna ljubav prema Jazonu pretvorila u najveću želju za osvetom? S pravom Vratović kaže da su najizrazitije osobine Ovidijeva stila nazočne u *Metamorfozama*, posebno izraz bogat bojama, osjetljivost za psihologiju likova te mijene ugođaja. Medeja je najbolji primjer metamorfoze (promjene) osobe, osjećaja i okolnosti koje ju okružuju te sam zbog toga izabrala ovu temu za završni rad. Ona je pravo preoblikovanje mlade i zaljubljene djevojke u najgoru ženu i majku mrziteljicu, osvetnicu i ubojicu. Cilj mi je pokušati objasniti promjenu osjećaja koja se dogodila Medeji te na primjeru stihova to potvrditi. Ovidije je veliku pažnju u stihovima posvetio Medejinu talentu čaranja tako da je opisao načine i sredstva kojima stvara magiju, stoga će u radu biti spomena o tome. U radu ću koristiti Glavičićev prijevod Ovidijevih *Metamorfoza* te se bazirati na S. Andersona koji je napisao djelo Ovid's

¹ Prema: V. Vratović, *Rimska književnost*, 261-264

Metamorphoses. Također, kako bismo bolje razumjeli sam pohod Argonauta pod vodstvom Jazona spomenut ću određene stihove iz Apolonijeva djela *Doživljaji Argonauta*.

2. PRIČA O JAZONU I MEDEJI

Jazon (lat. *Iason, onis, m.*, grč. Ἰάσων) je sin tesalskog kralja Esona. Bio je snažan i mudar. Imao je pravo nasljedstva u Jolku (Tesalija), ali se prijestolja dočepao njegov ujak Pelija. Zahtjevao je svoje nasljedno pravo od uzurpatora Pelija, ali ga je kralj, nadajući se da će ga se zauvijek riješiti, lukavo nagovorio da mu donese zlatno runo iz Kolhide, čarobno runo zlatnog ovna.² Jazon je okupio oko sebe grupu junaka iz Grčke. U svome brodu Argu, uz pomoć Here i Posejdona, junaci su svladali sudarajuće stijene koje su prijetile da ih prignječe te su na kraju stigli u Kolhidu. U Kolhidi je vladao Eet koji je posjedovao zlatno runo i imao je kćer Medeju, čarobnicu.

Medeja (lat. *Medea, ae, f.*, grč. Μήδεια) je kći Eeta, kralja Kolhide, i Okeanove kćeri Idije³ te se zbog toga smatra polubožanstvom. Po Apoloniju utjecajem Erosove strijele zaljubila se u Jazona:

„I rastegnuvši luk objema rukama, ravno
Odape na Medeju te zbunjena ona zanijemje.“⁴ (III, 283-284)

Nadalje, Apolonije spominje da je Halkiopa, Medeji sestra, ugovorila susret Jazona i Medeje u lugu u kojem je bio Hekatin oltar. Halkiopa je imala tri sina i sva tri su bila dio Jazonove čete. Arg, najstariji od njih, smislio je plan kako da Jazonu pomogne oko poslova. Molio je svoju majku da nagovori Medeju da svojim čarima ojača Jazona i tako uspije izvršiti Eetove prijedloge. Jazon, kada je shvatio da Medeja ima ozbiljnu namjeru pomoći, počinje osjećati simpatiju prema njoj. U Hekatinu lugu jedno drugom daju zakletvu – Medeja da će mu pomoći oko zlatnog runa, a Jazon da će ju povesti sa sobom u Heladu i oženiti:

„Ako u krajeve one i zemlju Heladu stigneš,
Štovana bit ćeš i časna kod žena i muškaraca

² Friksovo je runo od zlatnoga ovna, koji je prenio Friks iz Orhomena preko mora u Kolhidu, a Friks ga je tamo žrtvovao Zeusu i zlatno njegovo runo objesio u gaju, gdje ga čuva uvijek budni zmaj. Na bijeg se dao Friks sa sestrom Helom, jer im je maćeha Ina radila o glavi. Hela je pala umore i dala ime Helespontu (*Ελλης πόντος* = Helino more). (Ovidije, *Nazon, Metamorfoze*, VII)

³ Ovidije, *Metamorfoze* (preveo i komentirao T. Maretić) eLektire.skole.hr

⁴ Apolonije, *Doživljaji Argonauta* (preveo i komentirao: Glavičić, B.)

Stoga će oni u svemu k'o božicu štovati tebe...
... Ti ćeš u sobama bračnim pripremati postelju našu.

Neće nas ništa drugo od ljubavi rastavit naše

Prije nego što smrt nas zaogme suđena nama.“ (Apol. III, 1121-1123 i 1128-1130)

Jazon će se pokazati kao prevarant i nezahvalnik. Čim mu bude ponuđeno, ostavit će Medeju i poći za drugom ženom iz Korinta.

2.1. Medeja prije susreta s Jazonom

Po Apoloniju Eros je Afroditinim nagovorom potaknuo ljubav u Medejinu srcu te se ona zaljubila:

„Concipit interea validos Aetias ignes
Et luctata diu, postquam ratione furorem
vincere non poterat, 'frustra, Medea, repugnas:
nescio quis deus obstat,' ait, 'mirumque, nisi hoc est,
aut aliquid certe simile huic, quod amare vocatur.“ (Ovid. Met. VII, 9-13)

Prijevod:⁵

U međuvremenu kći Eetova⁶ poprimi snažne vatre strasti
i nakon što se dugo borila, kad nije mogla obuzdati
ljubavni bijes razumom, reče: “Medeja, uzalud se opireš,
ne znam koji bog smeta i čudo je, ako ovo nije,
ili drugo sigurno slično ovome, što se zove ljubav.

Ovidije na početku stiha prezentom *concipit* želi opisati tu stvarnu i istinitu situaciju. Ona je obuzeta osjećajima koje izaziva Jazonova pojava. Na taj način Medeja više nije mogla razmišljati razumom i bila je prisiljena da mu pomogne. Njezina vatra ljubavi (*ignes*) bila je snažnija od razuma (*ratio*). Medeja se bori protiv svojih ljubavnih sklonosti, ali uzaludno. Ona je bespomoćna žrtva jer vodi moralnu bitku protiv same sebe i što god ona odlučila, patit će. Nije svjesna svojih osjećaja i ne zna odakle dolaze (*nescio quis deus*). Činjenica je da ona

⁵ Vlastiti prijevod (odnosi se na sve prijevode u radu, osim ako nije drugačije navedeno.)

⁶ Medeja.

ne može odoljeti svojim sklonostima i što god bude bilo potrebno, učinit će za Jazona. Ljubav koju je ona osjećala prema njemu više je suosjećajna, nego požudna:

„Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam,
tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor!“ (VII, 32-33)

Prijevod:

Ako ja budem to dopustila, tada ću reći da sam rođena
od tigrice, i da tada nosim u srcu željezo i kamenje.

Ovidije nazivajući Medeju tigricom, želi dočarati koliko je ona divlja i ukazuje nam na njezinu (ne)ljudskost. Što god je veća želja za dokazivanjem humanosti prema Jazonu, to Medeja potvrđuje svoju namjeru da mu pomogne.

Zašto Medeja ne može promatrati Jazona kako umire? Odgovor se krije u njenom prvom pitanju: što je skrivio Jazon? (*Quid enim commisit Iason?*) Smatra kako je on beščutan, mlad, plemenit i hrabar.⁷ Moli za njega (*di meliora velint*) i misli treba li ga gledati kako umire ili će poduzeti nešto da mu pomogne? U istom stihu odmah odgovara da hitno treba pomoći Jazonu i spasiti ga. Kasnije opet nailazi na nedoumice pa govori:

„...– prodamne ego regna parentis,
atque ope nescio quis servabitur advena nostra,
ut per me sospes sine me det lintea ventis
virque sit alterius, poenae Medea relinquer?“ (VII, 38-41)

Prijevod:

Zar da ja da izdam kraljevstvo oca,
i ne znam da bude spašen neki tuđinac mojom moći
da od mene spašen bez mene da jedra vjetrima
i da bude suprug drugoj, a ja Medeja da budem ostavljena u kazni?

Dileme koje su se pojavljivale prije, kao *ratio-furor*, *mens-cupido*, sada su *parens-advena*. Bila je u nedoumici hoće li ostati uz oca ili pomoći Jazonu i postati izdajica svog oca? Morala je birati između domovine i obitelji, i stranca kojemu treba pomoć. Ponovno uvjerenjena u Jazonovu vjernost, dražest i plemenitost, odlučila ga je spasiti. Uvjerenjena je da će ju on oženiti

⁷ Ovidije, *Metamorfoze*, (preveo i komentirao T. Maretić) eLektire.skole.hr, VII, 26-27

i da će biti slavna po cijeloj Grčkoj zbog svoje dobrote. U Jazonu vidi sve što joj je potrebno. Vjeruje da će ju on učiniti sretnom i da će se svidjeti bozima te i ona sama naposljetku postati boginja. Za njega je spremna dati svo blago svijeta. On ju čini ponosnom i hrabrom da učini apsolutno sve. Odlučila je njemu predati čitav svoj život, mladenaštvo, slobodu, obitelj i sigurnost. Strah od napuštanje svega navedenog u stihu 51-52:

„...ostavit svojega oca,

Ostavit rođenu zemlju i bogove, brata i sestru?“⁸

rješava tako što se uvjerava da:

„non magna relinquam, magna sequar.“ (VII, 55-56)

Prijevod:

Neću staviti velike stvari, nego ću velike stvari slijedit.

Žrtvovala je sve što je imala pouzdajući se u njegovu (ne)vjernost. Njeno proricanje braka može se shvatiti kao ironija jer se neće ostvariti. U 55. stihu Medeja zna da je u pitanju Eros (odnosno Amor): *maximus intra me deus est!* Ona je nemoćna i u njoj je božja sila koja upravlja njezinim osjećajima.

U stihu 68 prvi put naziva Jazona *coniunx*, a već u 69-70 se ispravlja:

„coniugiumne putas speciosaque nomina culpae
inponis, Medea, tuae quin adspice, quantum
adgrediare nefas, et, dum licet, effuge crimen!“ (VII, 69-71)

Prijevod:

Zar to smatraš *coniugiumom* (bračnom zajednicom) i tako daješ svom grijehu

Lijepa imena, Medeja, zar ne vidiš koliku opačinu
želiš prihvatit na sebe, i, dok se može, izbjegni zločin!

Pojavljuje se glas u njoj koji ju pokušava urazumiti što se događa. Govori joj da bježi od zla dok je moguće i postane svjesna posljedica ako učini što je naumila. Medeja nije bila sigurna u ispravnost vlastite odluke. Bila je apsolutno svladana Kupidom:

„...ante oculos rectum pietasque pudorque
constiterant,..." (VII, 72)

⁸ Ovidije, *Metamorfoze* (preveo i komentirao T. Maretić) eLektire.skole.hr.

prijevod:

... pred očima su se bili pojavili *rectum, pietas* i
pudor,...

Rectum je ono što je dobro, ispravno, a Ovidije misli na *pietas* kada govori o Medejinu odnosu prema obitelji i bogovima (npr. Hekati kako je spomenula u 51. stihu:

“Ergo ego germanam fratremque patremque deosque
Et natale solum ventis ablata relinquam?”

Prijevod:

Dakle, ja da ostavim sestru, brata,⁹ oca i bogove
i odnešena vjetrovima rođenu zemlju?

Pudor se odnosi ne spolnu čednost, nevinost koju osvaja ljubav prema Jazonu.

2.2. Susret Jazona i Medeje

Ovidije je 74. stihom naglasio početak nove scene:

„Ibat ad antiquas Hecates Perseidos aras,
quas nemus umbrosum secretaque silva tegebat,
et iam fortis erat, pulsusque recesserat ardor,
cum videt Aesoniden exstinctaque flamma reluxit.“ (VII, 74-77)

Prijevod:

Išla je (Medeja) k oltaru Hekate, Perzeidine kćeri,
Kojeg je prekrivao hladni gaj i skrivena šuma,
Već bijaše ohrabrena i bio se smlačio pritisnut žar,
Čim ugleda Jazona, upali se ugašen plamen.

Medeja je odlazila u Hekatin lug susresti se s Jazonom. Ovidije započinje scenu imperfektima *ibat, fortis erat* i pluskvamperfektom *recesserat* sve do ključnog trenutka u kojem koristi prezent i perfekt (*videt, reluxit*).

⁹ Sestra Halkiopa, brat Apsirt (Apolonije).

Ovidije Medejinu ljubav prema Jazonu uspoređuje s vatrom. Takvi primjeri mogu se uočiti u stihu 17:

„excute virgineo conceptas pectore flammās“

Prijevod:

Iz djevojačkog srca istjeraj zapaljene plamenove!

i u stihu 22: “*regia virgo, ureris*”. Medeja nije mogla obuzdati svoje “goruće” osjećaje prema Jazonu.

Glagol *recanduit* je Ovidijeva inovacija. Koristi ga četiri puta samo u *Metamorfozama*. Prvi put u prvom pjevanju: “Dakle kad zamuljena od nedavnog potopa zemlja ostade te se blagog od eterskog ražari sunca...” (I, 435) i u trećem pjevanju: “I viku čujući većma raspaljuje gnjev se u njega.” (III, 707) U četvrtom pjevanju ima drugačije značenje: “Zab'jele se od pljuska vali.” (IV, 530) Riječ je o glagolu *recandescō* koji ima značenje *opet zabijeljeti se* (od pjene) ili *ražariti se, planuti*. Po primjerima stihova u kojima je Ovidije odlučio koristiti glagol *recanduit*, primjećujemo da u svakom slučaju snažno utječe na subjekt. Prepjev Tome Maretića kaže, citiram: “oblik joj sav se rasplamti” (*totoque recanduit ore*).

Medeja se sva rasplamtela, tj. zacrvenila i užarila kada je ugledala Jazona – sva značenja navode na “vatra” koja se “probudila” u njoj. Ovidije metaforom iskre (*scintilla*) opisuje Medejine osjećaje i ljubav. Iskrica koja naglo prerasta u plamen, znak je Medejinih osjećaja koji prerastaju iz ljubavi za koju bi se reklo da se već smirila u snažnu i iracionalnu ljubav:

„utque solet ventis alimenta adsumere, quaeque
parva sub inducta latuit scintilla favilla
crescere et in veteres agitata resurgere vires,
sic iam lenis amor, iam quem languere putares,
ut vidit iuvenem, specie praesentis inarsit.“ (VII, 79-83)

Prijevod:

I kao što mala iskra običava uzimati hranu od vjetrova, i
Ono što je bilo maleno dok je bilo skriveno pepelom
Malo pročačkano običava rasti i vraćati se u stare snage,
Tako već i smirena ljubav koja se čini da je slaba,
Kad je ugledala mladića, planula je zbog izgleda prisutnog.

Medeja je od samog pogleda na Jazonu izgubila razum (ona je *demens*) i sada više s njom ne upravlja *mens*, nego *cupido*. U kasnijem stihu Medeja govori da će je prevariti ljubav, a ne neznanje: “nec me ignorantia veri decipiet, sed amor.” Postavlja se pitanje: zašto nije poslušala razum ako je znala da će biti prevarena? Mislila je da je ljubav u pravu i da po njoj treba postupiti makar patila zbog toga. Većinom sve mlade i naivno zaljubljene djevojke spremne su učiniti sve za ljubav, ne znajući je li ona prava. Ipak, Medeja nije samo obična mlada djevojka. Njezinim životom poigrali su se bogovi, a kasnije će se poigrati i Jazon.

Medejina prva riječ Jazonu bila je *servabere*. Riječ je o futuru pasivnom glagola *servo* čije je prvo značenje paziti, čuvati, a zatim i sačuvati, spasiti. Medeja mu daje obećanje da će biti spašen. Nakon što mu je obećala pomoći, vjerovala je da će i on održati svoje obećanje. Pred svojim ocem tako postaje izdajica, no zauzvrat dobiva brak. Smisao njezina života postao je Jazon, a glavni cilj je brak i odlazak s njim. Jazon, kuneći se boginjom Hekatom, Helijem te svojom srećom i nesrećom, dao je obećanje Medeji:

„...per sacra triformis
ille deae lucoque foret quod numen in illo
perque patrem soceri cernentem cuncta futuri
eventusque suos et tanta pericula iurat...” (VII, 94-97)

Prijevod:

...onaj (Jazon) svetošću troglave božice
i božanstvom koje bijaše u onom gaju
i ocem budućeg svekra koji sve vidi,
i svojom srećom i tolikim opasnostima da prisegu...

3. “VJEŠTICA“ MEDEJA

Dok se Jazon borio na Martovu polju, Medeja je strepila za njegov život te je tijekom borbe i dalje miješala trave i izgovarala basme:

„ipsa quoque extimuit, quae tutum fecerat illum.
utque peti vidit iuvenem tot ab hostibus unum,
palluit et subito sine sanguine frigida sedit,
neve parum valeant a se data gramina, carmen
auxiliare canit secretasque advocat artes.“ (VII, 134-138)

Prijevod:

I sama se ona uplaši, koja je njega učinila sigurnim.
Kad je ugledala mladića samog kako je napadnut od tolikih neprijatelja,
probljedila je i iznenada je zaleđena bez krvi sjela,
i, da ne bi dane trave nedovoljno pomagale, pjeva spasonosnu
pjesmu i zaziva tajna umijeća.

Naime, basme (*carmen auxiliare*) su bile molitve koje su umnažale snagu sredstava što ih je Jazon od nje dobio. Zatim se spominje Letska trava (*gramen Lethaeum*, 152) kojom je uspavala zmaja, poškropivši ga i izgovorivši tri riječi. Dobila je ime po rijeci Leti (Lēthē, ēs, f., = Λήθη) u podzemnom svijetu, i mrtvaci, kad piju iz nje, zaboravljaju na sve. Λήθη, uspoređujući s λανθάνω “zaboravljam” i Ovidijevim *Metamorfozama* XI, 603, podzemna je rijeka koja ipak izvire u carstvu Sanka, dakle nije zaboravljena, skrivena, ali čini da nešto bude zaboravljeno.

Medeja je sama i u tišini obavljala svoje čarolije uz pomoć Hekate koja ju je poučavala umijeću:

„quod licet, adfectu tacito laetaris agisque
carminibus grates et dis auctoribus horum.“ (VII, 147-148)

Prijevod:

Što ti je dopušteno veseliš se činiti u tišini te pjesmama
izgovaraš hvale i bogovima koji su dali to.

Zazivala je Hekatu, Zemlju, bogove šumske i noćne. Hvalila se svim uspješnim čarolijama i bogovima koji su dopustili da njoj bude sve podloženo.

„...dique omnes ... adeste,
quorum ope, cum volui, ripis mirantibus amnes
in fontes rediere suos, concussaue sisto,
stantia concutio cantu freta, nubila pello
nubilaue induco, ventos abigoque vocoque,
vipereas rumpo verbis et carmine fauces,
vivaue saxa sua convulsaue robora terra
et silvas moveo iubeoque tremescere montis
et mugire solum manesque exire sepulcris!“ (VII, 198-206)

Prijevod:

...svi bogovi ... pomozite,
zahvaljujući kojima, kad poželim, na čuđenje obala rijeke
vraćam u njihove izvore, uzburkano smirujem,
a smireno more uzburkavam pjesmom, oblake tjeram,
oblake dovodim, vjetrove i gonim i pozivam,
i kidam čeljusti zmijske riječima i pjesmom,
živo kamenje i otkinute hrastove iz zemlje
i šume pomičem i zapovijedam da se planine tresu
i da zemlja tutnji i duhovi izlaze iz grobnica.

Medeja koristi i Temesku mjed.¹⁰ Mjed je dobila naziv po mjestu Temesi u donjoj Italiji. Njome su se služili vračari kod svojih magija. Vozeći se na zmajskim kolima, Medeja je obišla mnoge krajeve i

„koje joj trave se svide, iščupa s korijenjem neke,
neke podreže opet krivoljastim mjedenim srpom.“ (VII, 226-227)

¹⁰ Ovidije, *Metamorfoze* (preveo i komentirao T. Maretić) eLektire.skole.hr, VII, 208. stih, bilješka br.18.

Na taj način Ovidije koristi situaciju i opisuje mjesta, ljude i mitove. Spominje se i “životna trava Antedona” (*vivax Anthedone gramen*, 232) koja još nije bila poznata po Glaukovoju metamorfozi: nondum mutato vulgatum corpore Glauci (VII, 234). U XI, 904 Ovidije spominje ribara Glauka te nakon što je kušao *vivax Anthedone gramen*, spopala ga je žudnja da skoči u more. Postojale su dvije jame (*scrobibus duabus*, 243) koje su služile za žrtve ljevanice. Medeja je, nakon žrtvovanja, krv crnih životinja ili neke druge žrtve ljevanice prikazivala podzemnim bogovima ulijevajući ih u te jame. Na slikama se Medeja često puta prikazuje uz lonac u kojem nešto kuha i miješa. Tako nam i Ovidije daje sliku Medeje vještrice koja kuha korijenje, rezano sjemenje, cvijeće i sokove oštre, kamenje, pijesak, rosu, krila ušare i njezino meso, crijeva vukodlaka, tanku ljuskavu kožu helidra Kinifskog (zmije otrovnice), jetra jelena, kljun i glavu vrane (od devet vijekova) u kotlu koji ključa, kipi i buja bijelom pjenom. Medeja u ovakvom stanju zaista ulijeva strah. Apolonije i Euripid nisu toliku pažnju usmjerili Medejinim čarolijama i opisivanju načina na koji ona to točno radi. Koristila je i nož za koji se kaže da je iz Hermonske doline (*Haemonia valle*, 264), dakle iz Tesalije jer su tesalske čarobnice u starini bile osobito na glasu.

U Medejinom vraćanju zanimljiva je pojavnost broja tri, postoji mogućnost da je to zbog troglave Hekate pa svoje čari čini njoj u čast:

“troglava boginja pomoć nek' dadne.”

“Tri su falile noći, da rogove sastavi mjesec” (179)

“Triput pokvasi kose i otvori usta te triput zavija glasom” (191)

“Već je deveti dan na kolima krilatih zmaja, vidje, i deveta¹¹ noć” (234)

“S plamenom, sumporom, vodom starinu obiđe triput” (261)

“I kljun i glavu vrane, što v'jekova devet proživje” (274)

“Triput je okupatim u vodi Iberskoj konjima” (324)

3.1. Hekata

Hekata, boginja čarobnica, sestra je Kirkina i kći Perse, Okeanove kćeri. Po starim nekim vijestima čarobnica Medeja bila je njezina svećenica.¹² Ovidije ne spominje zašto je Medeja odlazila Hekati. Postoji mogućnost da u 74. stihu spominje Hekatu kako bi naglasio Jazonovu

¹¹ Ovdje je u obliku 3X3=9.

¹² Ovidije, *Metamorfoze* (preveo i komentirao T. Maretić) eLektire.skole.hr, VII, 74. stih, bilješka br.10.

zakletvu na vjernost Medeji. No i tu nailazimo na ironiju jer ju Jazon neće ispoštovati. Jazon, obećavši brak Medeji, kune se troglavom¹³ boginjom Hekatom: “per sacra triformis deae” (VII, 94).

U 194. stihu Medeja se obraća Hekati kada priprema čari kojima će pomladiti Jazonova oca:

„tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris
adiutrixque venis cantusque artisque magorum...”

Prijevod:

I ti troglava Hekato, koja si svjesna mojih pothvata
i dolaziš kao pomoćnica pjesama i umijeća vračara...

3.2. Medeja i Eson

Ovidije u svojim stihovima nije veliku pažnju posvetio samo Medejinu daru vraćanja i čaranja, nego i ishodu njezinih čarolija. Tako, na primjer, vrlo detaljno opisuje pomlađivanje starog Jazonova oca Esona:

„...stricto Medea recludit
ense senis iugulum veteremque exire cruorem
passa replet sucis; quos postquam conbibit Aeson
aut ore acceptos aut vulnere, barba comaeque
canitie posita nigrum rapuere colorem,
pulsata fugit macies, abeunt pallorque situsque,
adiectoque cavae suppleantur corpore rugae...” (VII, 285-291)

Prijevod:

Medeja potegnuvši mačem
prerezala je starcu vrat i dopustivši da stara krv
izade, ulijeva sokove; koje je nakon toga Eson progutao
ili ustima primljene ili kroz ranu, brada i kosa

¹³Troglava je boginja Hekata, jer se prikazivala s tri glave ili također sa tri u jedno srasla tijela. Diana-Luna-Hecate.

obojene bijelom poprimile su crne boje,
mršavost potisnuta bježi, nestanu bljedoća i mrtvilo,
napune se prazne bore nadodanim mesom.

Kad je Jazon uz Medejinu pomoć uzeo zlatno runo, držeći se obećanja, poveo je Medeju sa sobom u Jolk. Ondje je Jazon susreo svog starog i nemoćnog oca Esona. Vidjevši da je na samrti, molio je Medeju da ga pomladi. Iako je Jazon zahtjevao da Medeja od njega “uzme” nekoliko godina i da ocu, ona to nije mogla učiniti. Nije mogla uskratiti ni sekunde njegova života:

„quod' inquit
'excidit ore tuo, coniunx, scelus? ergo ego cuiquam
posse tuae videor spatium transcribere vitae?
nec sinat hoc Hecate, nec tu petis aequa; sed isto,
quod petis, experiar maius dare munus, Iason.
arte mea soceri longum temptabimus aevum,
non annis revocare tuis, modo diva triformis
adiuvet et praesens ingentibus adnuat ausis.“ (VII, 171-178)

Prijevod:

kaže: “kakvo zlo
je izrečeno iz tvojih usta, mužu? Zar se čini
da bih ja mogla nekome prenesti dio tvog života?
Niti bi to dopustila Hekata, niti ti tražiš pravo; nego onom
što tražiš, pokušat ću dati veći dar, Jazone.
Kušat ću svojim umijećem svekru dati dugo godina,
a ne povratit tvojim godinama, samo troglava boginja
neka pomogne i moćna¹⁴ nek dopusti veliku odvažnost.

¹⁴ *Praesens*, od *presum* (stajati ispred, zastupati, upravljati)

3.3. Medeja i pomlađivanje Bakhovih dadilja

Bakho je bio zavidan (*admonitus*) kada je vidio pomlađivanje Esona te je zamolio Medeju da pomladi i njegove dadilje. Dakako, ne radi se o Nimfama jer njima nije trebalo pomlađivanje, nego o nekakvim drugim Bakhovim dadiljama.¹⁵

„Viderat ex alto tanti miracula monstri
Liber et admonitus, iuvenes nutricibus annos
posse suis reddi, capit hoc a Colchide munus.“ (VII, 294-296)

Prijevod:

Bio je ugledao Liber iz visine čudo tolikog
djela i pomisli, mogle bi se vratiti njegove dadilje
u mlade godine, i primi taj dar od Kolhidanke.

3.4. Medeja i Pelije

Pelijeve kćeri, kad su čule za Medejinu moć, htjele su pomladiti svoga oca. Ona koristi priliku i umjesto da ga pomladi, život i dob oca stavila je u njihove ruke.

„si pietas ulla est nec spes agitatis inanis,
officium praestate patri telisque senectam
exigite, et sanie coniecto emittite ferro!“ (VII, 336-338)

Prijevod:

Ako postoji *ulla pietas* i niste vođene praznim nadama,
izvršite ocu uslugu i istjerajte oružjem
starost i zabijenim mačem ispustite staru krv!

Ovidije ovdje koristi *pietas* kao i u slučaju Medejinog odnosa s obitelji.

Tako su Pelijeve kćeri, ne znajući što rade, ubijale svoga oca, a on se pitao:

„quid facitis, gnatae? quid vos in fata parentis
armat?“ (346-347)

No one, srčano čineći to (ne)djelo, ubile su svog oca.

¹⁵ Ovidije, *Metamorfoze* (preveo i komentirao T. Maretić) eLektire.skole.hr, VII, 294. stih, bilješka br. 25

3.5. Medeja i Glauka

Ovidije u samo par stihova u *Metamorfozama* spominje vrlo važan događaj, a to je osveta Glauki.

„sed postquam Colchis arsit nova nupta venenis
flagrantemque domum regis mare vidit utrumque,
sanguine natorum perfunditur inpius ensis,
ultaque se male mater Iasonis effugit arma.“ (VII, 394-397)

Prijevod:

A kad je od kolhijskih otrova nova mlada izgorila
i kad su oba mora vidjela kraljevski dom kako gori,
opaki mač se oblio krvlju djece,
mater je izbjegla oružju Jazonovu osvetivši se zlobno.

Pridjev *inpius* znači: onaj koji nema *pietas* i Ovidije ga ovdje namjerno stavlja uz *ensis* kako bi naglasio ljubav koju sam ranije opisala.

„Priču, koju je Euripid obradio u tragediji *Medeja*, obradio je i naš Ovidije u osobitoj tragediji istog imena, pa u 12. svojoj *Poslanici*, što je tobože Medeja piše Jazonu, a ovdje ju je samo mimogred spomenuo u nekoliko stihova i u glavnim crtama.“ (Maretić)

Jazon se oženio Glaukom te joj je Medeja poslala odjeću i zlatan vijenac. Pošto su bili od otrova, koji se u tome daru krio, Glauka je izgorjela zajedno s ocem Kreontom koji ju je pokušavao spasiti. Nakon toga ubila je i dva sina, što ih je rodila Jazonu, i na zmajevskim kolima pobjegla je u Atenu, gdje se udala za Egeja, Tezejeva oca.¹⁶

3.6. Medeja i Tezej

Tezej je bio sin kralja Egeja i Etre koji su živjeli u Trezeni. Prije nego je Egej otputovao u Atenu, postavio je mač i sandale pod veliki kamen te zapovjedio Etri da, kad rodi njihova sina i kad ojača toliko da sam može odvaliti teški kamen, pošalje u Atenu s tim znakovima kako bi ga Egej prepoznao. Tezej je putujući iz Trezene u Atenu počinio junačka djela.¹⁷ Narod ga je jako poštovao jer je ubio kretskog bika, koji je pustošio maratonsku dolinu te ga žrtvovao Apolonu u Ateni. Pogubio je i vepra, koji je pustošio okolinu Kromiona kod Korinta. U

¹⁶ Apolonije, *Doživljaji Argonauta* (preveo i komentirao: Glavičić, B.)

¹⁷Ovidije, *Metamorfoze* (preveo i komentirao T. Maretić) eLektire.skole.hr, VII, bilješka br. 50.

okolini grada Epidaura u Argolidi pogubio je razbojnika Perifeta, sina Hefestova (Vulkanova), koji je batom ubijao ljude.

Medeja je rodila Egeju sina koji se zvao Med¹⁸ (*Medus, us, m.*), pretka Međana (*Medi, orum, m.*). Kada je Tezej dolazio u Atenu, otac ga nije prepoznao. Medeja ga je prepoznala i kako bi sačuvala svoju moć u Ateni i vlast sinu, pokušala ga je ubiti akonitskom travom. Kao što se poslužila Pelijevim kćerima da ubiju oca, tako je pokušala i s Tezejem. Naime, Egeju je rekla kako taj mladić (Tezej) pokušava njemu oteti vlast u Ateni te da ga ubije otrovnim napitkom koji je, naravno, napravila Medeja. U zadnji čas Egej je prepoznao svog sina po maču. Nakon toga, Medeja nestaje zauvijek, kako iz Grčke, tako i iz Ovidijevih stihova.

Ovi stihovi govore o tom maču i Medejinu odlasku:

„...ea (aconita) coniugis (Medeae) astu
ipse parens Aegeus nato porrexit ut hosti.
sumpserat ignarā Theseus data pocula dextrā,
cum pater in capulo gladii cognovit eburno
signa sui generis facinusque excussit ab ore.
effugit illa necem nebulis per carmina motis;“ (VII, 419-424)

Prijevod:

...lukavštinom žene
sam otac Egej je dao sinu kao neprijatelju onaj (otrov).
Tezej je primio neznajući danu čašu u ruke,
a kad je otac prepoznao u bjelokosnom dršku mača
znak svog porijekla i odbacio je zločin (čašu) iz usta.
Ona je izbjegla smrt prizvavši maglu napjevima.

Izraz *nebulis per carmina motis* osim što govori o njezinim paranormalnim sposobnostima, također predstavlja "odlazak" iz epa u svojevrtnom *deus ex machina* (kao kod Euripida).

¹⁸ W.S. Anderson, Ovid's *Metamorphoses* Books 6-10.

4. KOMPOZICIJA

1. Medeja prije susreta s Jazonom (do 75. stiha)
2. Susret Medeje i Jazona; obećanja jedno drugome (75-99)
3. Medeja izvršava svoje obećanje i odlazi s Jazonom u Heladu (100-158)
4. Pomlađivanje Esona (159-293)
5. Bakho i pomlađivanje dadilja (294-296)
6. Medeja odlazi u Pelijin dom, vara njegove kćeri i one ubijaju svog oca (297-349)
7. Medeja bježi iz Pelijeva doma na kolima (350-403); opisivanje prirode, običaja, osoba itd.
8. Medeja ubija Glauku (394-397)
9. Medeja odlazi Egeju (402-403) susret s Tezejem (404-407)
10. Medeja pokušava ubiti Tezeja (419-420)
11. Egej prepoznaje Tezeja, a Medeja bježi obavita maglom (420-424)

5. ZAKLJUČAK

Začarana Erosovom strijelom, Medeja se zaljubila u Jazona. Napustila je svoj očinski dom i obitelj koju je izdala nakon što je pomogla Jazonu da dođe do zlatnog runa. Iz ljubavi prema njemu učinila je sve kako bi on bio spašen i vratio se u svoju zemlju, Heladu. Nakon što je održala svoje obećanje, očekivala je da će i Jazon održati svoje, tj. odvesti je u Heladu i oženiti. Jazon je oženio Medeju i ona mu je rodila dva sina. Prema Euripidu, Jazon je htio djeci osigurati bolju financijsku situaciju pa se namjeravao oženiti drugom ženom, Glaukom, kćeri kralja Kreonta. U Medeji se, nakon što je shvatila da je prevarena, stvorila velika srdžba i bijes. Snažna ljubav prema Jazonu sada je prerasla u želju za osvetom.

Iz navedenog uočavamo da je čitav Medejin život bio usmjeren na Jazona i u svakom slučaju zbog njega žrtvuje obitelj i svoju sigurnost. Da bi pomogla Jazonu, izdaje oca, sestru i svoju domovinu te ubija brata jer ju je slijedio u bijegu; da bi mu se osvetila, ubija svoja dva sina, Glauku i njezina oca te ponovno ostaje bez doma.

Ovidije nam nastavlja priču o Medeji opisivanjem njezinih čaranja kako bi naglasio opasnost i ozbiljnost njezinih moći te na taj način jasno opisao nju kao moćnu čarobnicu. Smatram da je

Medeja mogla postupiti drugačije. Trebala je razgovarati sa Jazonom i objasniti mu situaciju da je emocionalno stanje u obitelji važnije od financijskog, iako je vatrena u svojim osjećajima koje ne zna kontrolirati.

6. LITERATURA

Apolonije, *Doživljaji Argonauta* (preveo i komentirao: Glavičić, B.), Demetra, Zagreb, 2008.

Mirko Divković, *Latinsko hrvatski rječnik*, Zagreb, 1881.

Publije Ovidije Nazon, *Metamorfoze*, (preveo i komentirao: Maretić, T.), Matica Hrvatska, Zagreb, 1907.

William S. Anderson; *Ovid's Metamorphoses, Books 6-10*, University of Oklahoma Press 1972.